

"Så kan den biologiska mångfalden öka i skogen,(2)"

I Surahammars kommun, liksom i övriga delar av Sverige, har åtskilliga hektar f.d. åkrar, ängar, beteshagar etc. igenplanterats med gran. Vi har på detta sätt fått många artfattiga s.k. monokulturer, och dessa marker förblir under lång tidsrymd ogästvänliga för människor, växter och djur.

För att erhålla ett något högre naturvärde i "granåkrarna" kan man hugga upp luckor i dessa, liksom i dess kantzoner. På dessa ytor kan naturlig invandring ske av olika lövinslag, såsom björk, asp, rönn och säl. Viss plantering kan bli nödvändig. Här och var

kan med fördel också det ädla lövinslaget med ek, ask alm och lind ökas. Genom dessa tämligen enkla åtgärder kan granplanteringarna bli betydligt mera attraktiva för växter och djur och för människan blir de både trevligare att vistas i som att se på. Hellre ett ljust böljande lövbryn än en tät mörk och rak granridå. Sannolikt är denna föreslagna åtgärd även god ekonomi för markägaren.

Alltså:

-Genom att öka lövinslaget i dagens granplanteringar ökar vi den biologiska mångfalden i dessa annars så artfattiga miljöer!

Tom Sävström

Bok i tiden!

Den levande döda veden bevarande och nyskapande i naturen

I den här boken får den intresserade råd om hur man kan gynna alla de arter som är beroende av död ved. Boken visar på hur viktig den döda veden är, inte minst för de rödlistade arterna, och varför. Anvisningar ges hur man kan spara och nyskapa död ved på ett lämpligt sätt.

En självskriven bok för markägaren, naturvårdaren, kommunansvariga och andra intresserade!

Utgivare:
ArtDatabanken, SLU
Box 7072, 750 07 Uppsala
Tel: 018-67 10 00

Kan beställas från:
SLU Publikationstjänst,
Box 7075, 750 07 Uppsala
Fax: 018-67 28 54

Figur 11. Ekorren är ett av de däggdjur som utnyttjar gamla träd och död ved. Ekorren rövar gärna fågelnästet i hålträdet och utnyttjar färdiga bohål till sig själv eftersom den inte kan göra egna bohålor.

Sett och hört i markerna

Mikael Leppälampi (sammanställare)

Hösten är långt på väg och första frostnatten hade vi redan i början på september. Under maj och juni var det ganska kallt väder och en del nederbörd föll, medan juli bjöd på torka och under månadens senare del rekordvärme. I markerna har det mesta av svamparna torkat bort. Däremot har det varit gott om hjortron och blåbär och tämligen god tillgång på lingon.

Här följer en sammanställning över det intressantaste som tilldragit sig på fågelfronten i kommunen från maj t.o.m. juli.

Den 1/5 sågs **svarthakedopping** i St Nadden, 2/5 i Sågdammen, 8/5 i Glåpen (2 ex.), 19/5 i Näcksjön (4 ex.). Mellan den 1 och 26 maj rastade 2 **mindre sångsvan** i Norrsjön. 3/5 fanns en **rödspov** vid Gnien. **Lärkfalken** har setts på följande platser; Storängen, golfbanan, Åliden, Sörsjön, Gnien, Gammelby och Ulvramen/Ulvsbomuren. Ett par **småskrake** fanns vid Sörsjön 1/5 och ett par i Virsbojsjön 8/5. Vid Västersjön fanns ett **salskrakspår** 1/5 och en hona vid Ulvramen 18/5. En **stjärtandhona** sågs vid Västsura och ett par vid Gnien 1/5 och ett par vid Lisjö ängar 4/5. Vid Hästlösa fanns en **ringtrast** 4 maj och samma dag rastade på åkern vid Lisjö ängar en flock på 54 **ljungpipare**.

En **småspov** sågs vid Gnien den 7/5 och 2 ex. 9/5, vid Västsura 1 ex. 12/5, en sträckte över Åliden 16/5 och slutligen 1 ex. vid Gnien 17/5. Den 8/5 rastade 4 **dvärgbeckasiner** vid Gnien och 1 ex. vid Lisjö ängar den 12/5. Över Magsjömaden spelade en **dvärgbeckasin** 25/5. Kvällen den 13/5 spelade 2 **dubbelbeckasiner** vid Djupen och den 16/5 2 ex. vid Lisjö ängar. Den 9/5 observerades en **pilgrimsfalk** vid Lisjö ängar. **Svarttärnor** (3 ex.) fanns i Gnien den 12/5, någon häckning har dock ej konstaterats i år. Den 12/5 var också en mycket bra vadardag vid Lisjö ängar, bl.a. sågs 270 **grönbenar**, 78 **brushane**, 3 **mosnäppa**, 2 **större strandpipare** och 2 **mindre strandpipare**.

I mitten på maj sträckte mycket **silvertärnor** över kommunen, bl.a. sågs vid Gnien 31 ex. 12/5, Djupen 28 ex. 12/5, Sörsjön 112 ex. 13/5, Glåpen 61 ex. 17/5 och Sörsjön 130 ex. 18/5. **Stenfalk** fanns vid Storängen 13/5 och 1 ex. vid Gnien 17/5. Vårens första **rördrom** tutade vid Västersjön 13/5 där den också hördes 1/6, då även en fågel tutade i Östersjön. Den 14/5 sträckte 21 **sädgäss** och en **fjällgås** i en flock över Lisjö ängar. **Årta** har setts vid Lisjö ängar 14/5 (1 ex.) och 17/5 (3 ex.), Norrsjön 26/5 (2 ex.), Lönnbro-sjön 8/6 (4 ex.) där också "spel" har

iakttagits. Vid Gnien fanns ett **årtpar** den 8/6.

Skedand den 17/5 vid Lisjö ängar med 4 ex., Gnien med 2 ex. den 13/6 och 23/6, en hona vid Gnien den 20/7. En ensam **gråhakedopping** låg i Djupen 17/5 och samma dag rastade en flock på 11 **bergand** Östra Vålen. 18/5 sågs en **brunandhane** i Västersjön. **Kärrsångaren** har hörts sjunga vid ekhagen i Västsura 23/5, 2 ex. i Surahammar vid gamla brandstationen 8/6 och 1 ex. vid "kolarbanan" (Hovgården) 26/6. Hela 4 **näktergalar** sjöng vid Surahammars bruksområde 25/5, 1 ex. Gnien 25/5, 1 ex. Lisjö gård 8/6 och 1 ex. vid Kungshammar 8/6.

Smådoppingspel noterades vid Lisjö ängar den 25/5. Den 27/5 rastade 4 rödbena vid Gnien. **Ängshöksparet** har setts vid Västersjön vid några tillfällen mellan 25/5 och 2/8. Den 1/6 sågs en **bäver** vid kanalen, Ramnäs Bruk. På natten 1/6 sjöng en **trädlärka** vid Haga och 1 ex. vid Holmsjön 26/6. Natten till den 2/6 sjöng en **busksångare** på golfbanan. Den 2/6 hördes **mindre flugsnappare** sjunga i Norrsjölunden, där den brukar höras årligen. **Flodsångare** har hörts vid Skyttorp 5/6, Olberga 7/6 och från buskmarkerna vid Surahammars reningsverk 26/6. Vid Olberga "åkrök" spelade en **mindre sumphöna** 7/6, vilket får ses som en av periodens finaste "obsar". "Utplanterade" **rapphöns** har setts vid Ståltorp 2 ex. 7/6 och på Sörbymaden 2 ex. den 12/6. En **aftonfalk** fanns vid Gnien den 8/6 och på kvällen hördes en **hornugglekull** vid aspacken, Norrby. Den 10/6 sträckte en **kustpipare** över Ulvramen. 2 ex. **smalnäbbade sim-**

snäppor rastade vid Gnien 15/6. Den 16/6 sågs **nötkråka** vid Degran och 25/6 vid Sägberget i Virsbo. 52 **svartsnäppor** fanns vid Sörbymaden 18/6. **Kornknarren** spelade på Lisjö ängar 24/6.

Den 22/6 spelade 5 **nattskärnor** vid Timmermossen, 3 ex. efter skultunavägen vid Rolken 29/6, 2 ex. vid Lilla Acktjärn och 1 ex. vid Näcksjön 29/6. En **järpkull** sågs vid Naddtorpet 26/6 och **järpspel** vid Hålltjärn 21/6. Den 30/6 fanns en **kattugglekull** vid Lönnbromossen. En **stenknäck** sågs mata sin unge vid Åliden, Ramnäs, den 22/7. Slutligen noteras **tornfalk** vid Gnien 23/7, där också en **myrspov** sågs 29/7.

Rapporterna bygger på uppgifter lämnade på möten, telefonkontakter och från anteckningar som görs ute vid olika obs-platser.

Pilgrimfalken har observerats vid Lisjö ängar i maj. (Bild ur Durango).

Tur i urskog

Utflykt till Fermansbo urskog den 18/8 med Kjell Eklund som guide, tillika tillsynsman för reservatet. För omväxlings skull antrade vi urskogen från öster och kom därmed, strax innan reservatsgränsen, att passera kulturspårerna av fd. Kroksmosstorp. Den siste torparen som brukade Kroksmosstorp (fram till 1906) var Anders Petter Engvall. Nu var vi alltså där 90 år senare....

Under granarna på de gamla åkertegarna fann vi några odlingsrösen och rester av fruktträd, även mitt uppe på själva torpruinen växte en grov yvig gran. Dock var gårdstunet tämligen öppet och där växte en del örter och gräs, bl a de starkt kulturgynnade arterna renfana och piggstarr samt en kvarstående kraftig nyponros. Tunets hävd inskränker sig numera till betet från skogens vilt.

Undertecknad spanade under vandringen mest efter svamp, vars tillgång starkt begränsats av varande "syd-europeisk" värmebölja. Kjell påvisade en talticka längs stigen och berättade att denna parasiterande vedsvamp endast växer på träd som uppnått "junior-åldern" för en fura, dvs 100-150 år. Enstaka färticka, tegelkremla och kärsopp noterades och på en grov granlåga som fallit över stigen studerade vi ullticken.

I närheten av Långmossen fick vi studera färska hackmärken i granarna, ringade runt stammarna, vilket är ty-

piskt för den tretåiga hackspetten, vilken vissa år häckar i reservatet. Som för att förstärka vildmarkskänslan för oss, behagade den tretåige dra igång ett upprepat trummande, utfört från någon av traktens torrakor. Inte utan svårigheter lyckades jag övertyga de övriga i folket att platsen vid Långmossen var synnerligen lämpad för första kafferasten.

Vid närstudier av en vindbruten grov granlåga upptäcktes, i grevens tid, att det på undersidan utstickande föremålet inte var någon ticka, utan ingångshålet till ett getingbo. Detta år, 1996, kan utnämnas till ett riktigt getingår, i synnerhet vad beträffar jordgetingar. Det var ett evigt surrande i skogen.

Framkomna till Kroksmossen gjorde sig värmen påmind, men varför klaga, tyckte någon, medan matsäckarna tömdes. Knäroten invid stigen var överblommad liksom getramsens på det stora stenblocket. Om hur den kommit dit fanns flera teorier, alltmedan lärkfalken skriade över Kroksmossen. Att vi till sist fick se den ovanliga gräddticken *Perenniporia subacida* på en ny lokal gjorde den valda rubriken ovan självklar.

Tom Sävström

Svamputflykten (31/8)

Dagen "S" vid utsatt tid samlades en liten skara svampintresserade naturvänner utanför Stenhuset i väntan på avfärden till målet för dagens aktiviteter; Hålsmurberget nära Virsbo.

Sist av alla anlände ordföranden, vilket föranledde en (rolig?) kommentar om analogier. Äntligen var det dags för "avgång" och vi (sam)- åkte till svampskogen, vilket tog ca. 30 min.

Väl framme ställdes bilarna vid en skogsväg och "safarin" kunde börja. Vädret var ej helt bra och sämre skulle det bli...

Gruppen hittade snart ett antal olika sk Kryptogamer (Svampar), vilka man uppvisade för varandra samt försökte artbestämma. Tack vare (hand)- ledarnas goda kunskaper i mykologi, kunde samtliga fynd identifieras. En eloge till Holger, Lars och Tom!

Medan vi vandrade i en bäckravin runt Hålsmurberget, tilltog regnet långsamt och en del av oss blev tämligen blöta, dock ej ordföranden som medförde ett paraply.

Slutligen klättrade vi uppför bergssidan för att hitta en rastplats, där man kunde förtära medhavda varor: Kaffe och smörgåsar. En bra bit uppe på berget fann vi under några granar ett lämpligt ställe. Regnet upphörde tillfälligt och stämningen blev "god".

Då kom Josef på idén att "trakassera" med en svamprebus, vars lösning han tillfälligt hade glömt! Ett ersättningsobjekt (rebus) framlades och Holger lyckades "knäcka" problemet. Här kommer ytterligare ett test: "En smal turk" skall bli en trivial svampart. Lycka till!

Sedan vandrade vi långsamt nedför berget mot de parkerade bilarna. Tom passade på att peka ut olika lummerarter samt en del lavar. Det började åter regna och sikten blev sämre. Kompassen togs fram för att vi skulle hitta vår väg tillbaka.

Väl framme vid skogsvägen såg vi, att en del av skogens svampskörd hade lagts upp på ett skovelformat djurben såsom i en spegel... Där fanns bl a soppar, riskor, kremlor, trattsivlingar, flugsvampar m.m. dvs en brokig samling kryptogamer.

Avslutningsvis kan sägas, att vi varit med om en lärorik och trevlig vandring i en fin svampskog samt att vi faktiskt hittade någon "fin", dvs sällsynt art: Luktköfskivlingen, en parasit med pepparrotsdoft.

Hemfärden blev "blaskig" och vid Stenhuset skiljdes, man snabbt åt för personlig "sanering".

Jag hoppas, att vi kan göra om den här typen av utflykter till andra svampskogar.

Josef Strauss

Mikroskop för studier av svamp

Föreningen har inköpt ett binokulärt ljusmikroskop för användning vid svampstudier och det kommer främst att nyttjas inom svampgruppen. Mikroskopering av svampars mikrokarakterer (sporer, cystider etc.) är ett i många avseenden nödvändigt komplement till de makroskopiska karaktererna, dvs. fruktkropparnas storlek, färg, form m.m. Mikroskopet ger svampgruppen möjligheter att utveckla sin verksamhet. Vårt mål är att om några år publicera en projektrapport om svamparnas utbredning i Surahammars kommun.

Mikroskopet som är av fabrikat Olympus är av hög kvalitet och kommer att nyttjas flitigt. Priset är på 11.198 kronor. För den mykologiskt intresserade medlemmen kommer det att stå till förfogande. Ansvarig för dess handhavande, skötsel och utlåning är Tom Sävström.

OBS!

Du är välkommen med svampkollektorer som du vill ha artbestämda! Vi avser också i mån av tid kunna ge viss service till kommunen och andra intresserade, exempelvis i samband med nyckelbiotopsinventeringar.

TACK!

Följande bidragsgivare har gjort det möjligt för oss att skaffa mikroskopet och till samtliga dessa riktas ett varmt tack!

Surahammars kommun, AssiDomän, Stora skog AB och Naturskyddsföreningen (på riksnivå). I kretsen har vi själva satsat 2200 kronor.

Styrelsen

